

BOSHLANGAN SINIF O'QUVCHILARINING O'QIB TUSHUNISH MAHORATINI RIVOJLANTIRISH (PIRLS)

Kamalova N.T.

*Fan va texnologiyalar universiteti
Pedagogika kafedrasi v/b dotsenti*

Tayanch so'zlar: o'qish sifati, matnни tushunish, o'qish malakasi, ilmiy-ommabop matn, badiiy matn, interfaol usullar, matn tuzilmalari, o'zaro ta'sir mexanizmlari, psixofiziologik jarayon, adabiy tajriba.

Ключевые слова: качество чтения, понимание текста, навыки чтения, научно-популярный текст, литературный текст, интерактивные методы, структуры текста, механизмы взаимодействия, психофизиологический процесс, литературный опыт.

Key words: quality of reading, text comprehension, reading skills, popular science text, literary text, interactive methods, text structures, interaction mechanisms, psychophysiological process, literary experience.

РЕЗЮМЕ:

Ushbu maqolada PIRLS asosida boshlang'ich sinflarda o'qish ko'nikmalari muhokama qilinadi. Muallif PIRLS tushunchasini ochib beradi va quyi sinf o'quvchilariga ushbu modulni joriy etish natijalarini taqdim etiladi.

РЕЗЮМЕ:

В данной статье рассматриваются навыки чтения в младших классах на основе PIRLS. Автор раскрывает концепцию PIRLS, представляет результаты внедрения данного модуля учащимися начальных классов.

SUMMARY:

This article discusses reading skills in lower grades based on PIRLS. The author reveals the concept of PIRLS, presents the results of the implementation of this module by students in the elementary grades.

So'nggi yillarda ta'lim sohasida Progress in International Reading Literacy Study ma'nosini anglatuvchi PIRLS qisqartmasi keng qo'llanilmoqda. Xalqaro PIRLS tadqiqoti boshlang'ich sinf o'quvchilari o'qish darajasi va sifatini taqqoslaydi. PIRLS boshlang'ich maktab bo'yicha etakchi tadqiqotlardan biridir.

Ushbu sohada o'qishning ikki turi baholanadi:

1. Kitobxon sifatida adabiy tajribaga ega bo'lish uchun o'qish;
2. Ma'lumotni o'zlashtirish va undan foydalanish uchun o'qish.

Boshlang'ich maktab o'quvchilariga ikkita matn beriladi:

1. Ilmiy-ommabop matn.

2. Badiiy matn.

O'quvchilar matnни o'qib bo'lgach, matn bo'yicha bir nechta savollarga javob berishlari kerak. Talabalar to'rtta mezon va ko'nikma asosida baholanadi:

1. Matndagi ma'lumotlarni tez toping.

2. Xulosalaringizni to'g'ri shakllantiring.

3. Qabul qilingan ma'lumotlarni umumlashtirish

4. Matn mazmuni va tuzilishini tahlil qilish.

O'qishga bo'lgan qiziqish, asosan, o'quvchilarni turli interfaol usullardan foydalangan holda o'qishga undaydigan o'qituvchiga bog'liq. Agar o'quvchi ongli o'qishni yaxshi bilsa, unda o'qishga qiziqishi paydo bo'ladi. O'qishni o'zlashtirishning muhim shartlaridan biri o'qishning bosqichma-bosqich rivojlanadigan turli usullari va ko'nikmalaridir.

O'qish tushunchasining o'zi murakkab va murakkab psixofiziologik jarayondir. Bu jarayonning asosi, B.G.Ananyev "analizatorlar o'rtasidagi o'zaro ta'sirning eng murakkab mexanizmlari va ikkita signal tizimi o'rtasidagi vaqtinchalik ulanishlar" da yotadi.

O'qish jarayonining uchta asosiy turi mavjud:

1. So'zlarni idrok etish va tushunish. O'qishni bilish nimani anglatadi? O'qish - bu ular bildirgan so'zlarni taxmin qilish qobiliyati. Bunda xotira, tasavvur va inson ongi muhim rol o'ynaydi. Harflarni o'qiganimizda va ko'rganimizda, so'z hosil bo'ladi va u nima haqida ekanligini taxmin qilamiz.

2. O'qishni tushunish. Umuman olganda, har bir so'z yoki jumla bizning ongimizda ba'zi o'zgarishlarni keltirib chiqaradi, bu bizning ushbu so'zni tushunishimiz bilan belgilanadi. Bu o'zini turli yo'llar bilan namoyon qilishi mumkin, bir holatda ma'lum, tushunarli, jonli tasvir paydo bo'ladi, boshqasida qandaydir tuyg'u, istak, mantiqiy jarayon paydo bo'ladi, ba'zan hech qanday tasvir paydo bo'lmaydi, faqat idrok etilgan so'z takrorlanadi.

3. O'qishni baholash - kitobni nafaqat o'qish, balki u haqida tanqidiy fikrlash, ya'ni uni baholash qobiliyatidir.

O'qishning maqsadi - o'qishni o'rganish, harflarning tovush tizimini o'zlashtirish zarurati. Bu o'qish va qiziqish ko'rsatishga undaydi. O'quvchi o'qish ko'nikmalarini egallagandan so'ng, u o'qigan so'zning ma'nosini tushunishga qiziqadi.

Shunday qilib, o'qishning rivojlanishi bilan motivlar murakkablashishi mumkin va o'quvchi biron bir aniq fakt yoki hodisani o'rganish maqsadi bilan o'qiydi; yanada murakkab ehtiyojlar paydo bo'ladi, masalan, qahramonning

harakatini baholash uchun uning motivini bilish; ilmiy-ommabop matndagi asosiy fikrni topish va hokazo.

Ma'lumki, o'qish og'zaki nutq bilan juda chambarchas bog'liq. Agar odam ko'p o'qisa, og'zaki nutq ham shunga mos ravishda rivojlanadi. Shuni ham ta'kidlash kerakki, og'zaki nutq yordamida o'qishning ifodaliligi rivojlanadi; O'qishda matn mazmunini va asosiy ma'noni etkazish uchun og'zaki ifoda vositalaridan, shuningdek izchil og'zaki nutqdan foydalaniladi. «Iqtisodiyot va jamiyat» No 9(88) 2021 www.iupr.ru 284

Maktab o'quvchilarining o'qishni tushunishi kattalarning tushunishi va idrokiga mos kelmaydi. Masalan:

1. Matnni idrok eta olmaslik;
2. Samimiylik va yaqqol emotsionallik;
3. Bolaning amaliy faoliyati;
4. Nutq mazmuniga qiziqish;
5. Ko'rgazmali va ifodali vositalarni yetarlicha to'g'ri tushunmaslik;
6. Hayotiy tajribaning etishmasligi;
7. Reproduktiv darajaga egalik:

O'qish ko'nikmalarini akademik mahorat sifatida rivojlantirish uchun ushbu holatni qabul qilish muhimdir. Shuningdek, har doim bolalarning kognitiv faoliyatining xususiyatlari va qobiliyatlarini hisobga olish kerak. Har bir o'quvchi o'qishga individual yondashadi. Ma'lumki, 6-7 yoshli bolalarda mantiqiy fikrlash hali rivojlanmagan, u vizual xususiyatga ega va turli ob'ektlar va ularning o'rnini bosuvchi modellar bilan amaliy harakatlarga tayanishni talab qiladi. Shundagina tafakkur asta-sekin va bosqichma-bosqich vizual-majoziy xususiyat kasb etadi va nihoyat, mantiqiy mavhum tafakkur vujudga keladi. Boshlang'ich sinf o'quvchisining kognitiv faolligini rivojlantirishning ushbu darajalari o'rganish xarakterini shakllantiradi.

Bugungi kunda zamonaviy texnika - bu bosma matnni ovoz chiqarib berishning avtomatlashtirilgan mahorati sifatida o'qish qobiliyati bo'lib, u idrok etilayotgan matn va ish g'oyasini anglashni, shaxsiy fikrni va o'qilgan narsaga o'z munosabatini rivojlantirishni o'z ichiga oladi.

Ushbu o'qish faoliyati matnni o'qishni boshlashdan oldin, o'qish jarayonida va matnni o'qib bo'lgach, o'qilgan matn haqida fikr yuritish qobiliyatini uyg'otadi.

Binobarin, bu "o'ylangan o'qish" bolani madaniy an'analar bilan tanishtirish, adabiyot olamiga sho'ng'ish, u bilan tanishish, qolaversa, shaxsini rivojlantirishning asosiy va muhim vositasiga aylanadi. O'qish mahorati boshlang'ich maktabda ham, o'rta maktabda ham muvaffaqiyatli o'qishning kaliti, shuningdek, kelajakda muvaffaqiyatli martaba garovi ekanligini bilish juda

muhim va zamonaviy odamlar duch keladigan ma'lumotlarni boshqarishning ishonchli vositasidir.

PIRLS tadqiqotida ta'lim sifatini oshirish, xalqaro miqyosda mamlakat nufuzini mustahkamlash bilan birga, o'quvchilar bilimini xalqaro talablar darajasiga olib chiqishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar:

1. PIRLS 2001 Encyclopedia /Ina V.S. Mullis, Michael O. Martin, Ann M. Kennedy, Cheryl L. Flaherty, IEA, Boston College ISC, 2002.
2. Светловская Н.Н. Методика обучения чтению: что это такое?// Начальная школа, 2005. №2.
3. Дилова Н.Г. (2018). Важность совместного обучения в повышении эффективности начального образования. International scientific review of the problems and prospects of modern science and education. С. 90-91.
4. Irisbayeva Y. Using "Cluster" Method //Eastern European Scientific Journal. – 2018. – №. 6.
5. Irisbayeva Y. Future Educators Professional Readiness to Interact with Preschool Children //Eastern European Scientific Journal. – 2019. – №. 1.
6. Irisbayeva Y. Professional readiness of future educators to interact with children of preschool age // European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol. – 2019. – Т. 7. – №. 7.
7. Календарова З.К. Maktabgacha ta'limda xorijiy tajribalarni qo'llashning ahamiyati // International scientific and practical conference "international experience and modern approaches in preschool education" 15 MAY, 2024. <https://doi.org/10.5281/zenodo.11201866>
8. Z.K. Kalendarova. O'quvchilarning kommunikativ savodxonligini ta'minlashda dars materiallarini tanlash // Yoshlar va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash – mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlarning muhim omili. WWW.kokanduni.uz. Халқаро илмий-амалий конференция. 2024.17-22.б.